

BELJSKO LOVIŠTE JEDNO OD NAJVRIJEDNIJIH I NAJLJEPŠIH LOVIŠTA U HRVATSKOJ I EUROPI

THE BELJE HUNTING AREA – PRIZED FOR ITS WORTH AND BEAUTY IN CROATIA AND ALL EUROPE

Darko GETZ*

Pod svaku cijenu, potrebno je zaštititi integritet lovišta i njegovih zaštićenih objekata Parka prirode i Posebnog zoološkog rezervata Kopački rit

The integrity of the hunting area and its protected parts – The Nature Park, and the special zoological reserve of Kopački Rit, should be preserved at any price.

Prije četiri godine u uvodniku novina "Hrvatske šume" (br. 7 god. 1992.) napisali smo (citiramo): "Svi oni koji su na području beljskog lovišta proveli veći dio svoga radnog vijeka i u njega ugradili svoje znanje i trud, žele ga u okvirima svoje moći očuvati za budućnost, predati posuđenu prirodu sinovima i unucima koji bi trebali nastaviti njegovu opstojnost i u sljedećem stoljeću. Nažalost mnogi ne prihvaćaju ovo mišljenje, već traže racionalnost, opravdanost lovstva u okviru šumarstva. I u ranijim razdobljima bilo je različitih mišljenja iskoristivosti ovoga prostora i njegovog biljnog i životinjskog svijeta. Pojedinci su ga htjeli pod svaku cijenu preobraziti u polja i oranice, fantazirali su o nekoj "Kaliforniji" s tri žetve godišnje, drugi su ga zamišljali kao ribnjake neiskazane iskoristivosti, a treći su u zanosu pokreta topolarstva šezdesetih godina hrastova (lužnjakova) staništa koristili za uzgoj euro-američkih topola rasadnika i plantaža. U euforiji topolarstva mnogi su su tršćaci Kopačkog rita zauvijek izgubljeni, a bili su, kako je poznato, obitavališta rijetkih i zaštićenih vrsta vodarica. Jedni su podizali plantaže topola, drugi gradili tvornice ribljih konzervi, a treći planirali pogone za proizvodnju gušćih pašteta odstreljenih divljih gusaka s Kopačkog jezera. Poneke ideje koštale su novaca i

novaca i pale u vodu, a druge su, hvala Bogu ostale na papiru kao projekti i programi razvoja. Što li nam donosi budućnost?"

Nažalost naša predviđanja nisu optimistička, pa prognoziramo da će se Lovište "Belje" naći u vrlo nezavidnoj situaciji nakon što Republika Hrvatska preuzme vojno i politički područje Hrvatske Baranje i Podunavlja. No prije nego što se osvrnemo na problematiku, – za one čitatelje koji se prvi puta susreću s imenom i pojmom Lovište "Belje", ukratko ćemo opisati njegove lovine i ekološke značajke koje ga ističu iznad drugih sličnih lovišta u Europi.

Beljsko lovište nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske u Baranji, između 45° 44' – 45° 51' geografske širine i 18° 44' – 18° 50' geografska dužine. Prema starijim opisima iz literature nalazi se u "kutu" što ga tvore rijeka Drava i Dunav. Rijeka Drava je južna, a Dunav istočna granica područja. Zapadna i sjeverozapadna granica dijelom je cesta Osijek – Bilje, Stara biljska Drava, nasip "Zmajevac – Kopačevo", Kalondonška linija i oranice PIK- a "Belje". Ekološki, to je fluvijalno-močvarna nizina promjenjivog reljefa brojnih imenovanih i bezimenih kanala, fokova, dunavaca, bara, "jezera", uzvišenja nazvanih "grede" i sl., geohi-

* Mr. sc. Darko Getz, J. P. "Hrvatske šume", Uprava šuma Osijek

dromorfoloških tvorbi. Nadmorska visina terena varira od 80–89 metara. Klima: subhumidno vlažna (po Thorntweitu) na granici kontinentalne klime srednjeeuropskog tipa i kontinentalne klime Panonske nizine (po Vujeviću). Najniže temperature su u mjesecu siječnju (sred. mjesec. $-0,8^{\circ}\text{C}$), a najviše u lipnju (sred. mjesec. $+21,6^{\circ}\text{C}$). Najviše oborina padne u srpnju, a najmanje u siječnju. Vrlo značajan ekološki čimbenik je poplava Dunava i Drave, koji utječe na prostorni raspored i veličinu biljnih zajednica. U prosjeku traje 90 dana, no zabilježene su godine "bogate" vodom, kao i "siromašne" godine kada je poplava gotovo izostala. Dubina vode u ritu za vrijeme poplave ovisi od kote terena. Najviši vodostaj zabilježen je 24. VI. 1965. godine: $+825\text{ cm}$ (vodomjer u Apatinu $K=78,81\text{ m.}$). Visoki su vodostaji najčešće u svibnju i lipnju. Od mjeseca kolovoza do listopada rit je gotovo bez vode. Iz praktičnih razloga lovište se dijeli na tzv. "zaštićeno" (od poplave) i "nezaštićeno". Posebni zoološki rezervat "Kopački rit" (7000 ha) i veći dio Parka prirode (10.770 ha) je "nezaštićen", a ostali dio (21.782 ha), gdje se nalaze najvrijednije šumske sastojine je "zaštićen". Zahvaljujući brojnim ekološkim čimbenicima Beljsko lovište nastanjuje raznolika divljač, brojne ptice vodarice, ribe i druge životinjske vrste. Iako je područje dosta dobro istraženo, još uvijek postoje mnoge skupine beskralješnjaka koje nisu pobliže ispitane.

Slika 1. Wilhelm II Hohenzollern, pruski car bio je česti gost lovišta "Bellye", 1903. godina

Grubo rečeno, do rata je u lovištu "Belje" živjelo oko: 3864 jelenske divljači, 1210 grla smeće divljači i 2049 divljih svinja. Unazad 100 i više godina istraživanja, zabilježeno je oko 270 vrsta gmazova i velik broj beskralješnjaka. Impresionira brojnost vodarica. Tako se ponekad, najčešće za vrijeme seobe sakupi oko Kopačkog jezera 10–20 tisuća divljih pataka (15 vrsta), 5–30 tisuća pa i više divljih gusaka (4 vrste), 2–10 tisuća crnih liski, 2–3 tisuće vjčarica i drugih skupina ptica. Od rjeđih vrsta europske ornitofaune gnijezde se orlovi štekavci (*Kaliaëetus albicilla*), crne rode (*Ciconia nigra*), stepski sokolovi (*Falco cherrug*), sive divlje guske (*Anser anser*), 7 vrsta čaplji (*Ardeidae*), povremeno i bijele žličarke (*Platalea leucrodia*), blistavi ibisi (*Plegadis falcinellus*) itd. U Kopačkom ritu žive manje-više sve uobičajne vrste riječne ribe kao što su smuđ, štika, šaran, deverika, crvenperka. Mogućnost godišnjeg izlova je oko 20 vagona (vagon=10.000 kg.).

No vratimo se problematici. Javno poduzeće "Hrvatske šume" je 1991. godine osnovom Zakona o šumama preuzela imovinu omrznutoga Lovno-šumskoga gazdinstva "Jelen", zajedno s uposlenim djelatnicima. Dio djelatnika LŠ Gazdinstva sudjelovalo je u pobuni protiv R. Hrvatske i ostao do danas u Baranji. Spomenuto Gazdinstvo bilo je dugo godina trn u oku hrvatske javnosti, građana Osijeka i dijela Baranjaca, pa i danas. Iako "Jelen" (de jure) ne postoji, ostaje skrivena namjera da se to lovište i duh koji je vladao na tom prostoru, protežirajući više od četrdeset godina sve što je srpsko i iz Beograda, uz povlastice odabranih iz političkoga etablissementa bivše Socijalističke Republike Hrvatske i kasnije onih sa dubokim džepovima – što prije i na bezbolniji način prekrije nekom neprepoznatljivom ali učinkovitom prašinom zaborava. Stoga nije čudno što su razmišljanja mnogih lokalnih političara usmjerena u tom pravcu. U svakom slučaju povijest se ponavlja.

Prisutnoje mišljenje da se lovište i zaštićeni objekti prirode, spomenuti Zoorezervat i Park prirode "Kopački rit" trebaju oduzeti "Hrvatskim šumama". Način da se to postigne nije nemoguć, jer činjenica je da je vlasnik Beljskog Lovišta i svih pripadajućih nekretnina i drugih materijalnih vrijednosti (dvoraca, lovačkih kuća itd.) – Država. Prema tome Država je u mogućnosti da na preporuku ili zahtjev podijeli (rasparcelira) Lovište u nekoliko manjih, koji bi se javnim natječajem ponudili u zakup ili koncesiju. Zakupnik ili koncesionar mogao bi preuzeti i patronat nad dijelom Zoorezervata i Parka prirode (ukoliko se s tim složi Država). Postoji nadalje mogućnost zakupa – koncesije cijeloga, jedinstvenoga Lovišta. Na natječaju bi se mogao pojaviti, ukoliko bi bio regularan, neki europski magnat, odnosno njegov hrvatski zastupnik u čije bi se ime lovište preuzelo. Država bi tako mogla doći do uvjerljivih i konkretnih novčanih sredstava. Ukratko, postoji niz

mogućnosti od kojih su neke manje povoljne, a druge više, u odnosu na vrijednost i značajke ovog lovišta o kojem se u posljednje vrijeme dosta razmišlja i predlaže.

U ovom trenutku moguće su sve opcije. Prema Zakonu o lovu (NN 10/94) čl. 15. st. 2 sva će lovišta u Baranji proći natječajnu proceduru. Bit će ponudena u zakup – koncesiju na 10-30 godina. Tko ponudi bolji program razvoja lovnog gospodarenja uz prateće djelatnosti od interesa za Hrvatsku i najpovoljnije financijske uvjete, taj će postati korisnik lovišta.

S ovim činjenicama zasigurno se neće složiti mnogi ljubitelji i zaštitnici prirode, koji u promjeni vlasničkog odnosa vide potencijalnu opasnost za njegov prostor, biljni i životinjski svijet. Ukoliko bi se to dogodilo, zasigurno će protest uložiti poznate i međunarodne udruge zaštitara prirode i ptica, koje su ovaj prostor još za bivše Jugoslavije uzele pod okrilje. Kopački rit je npr. bio predložen za Popis (UNESCO-ve) svjetske baštine. S druge strane Hrvatska kao potpisnica Ramsarske konvencije obvezala se dati Kopačkom ritu status ramsarskog područja. Nadalje Kopački rit se nalazi u popisu ornitološki značajnih područja Europe (jedan između 2444 lokaliteta, Grimmett and Jones, 1989.) značajnih za opstojnost vodarica europskog kontinenta. Istražuje se u okviru projekta Important Bird Areas in Europe pod pokroviteljstvom poznate izvan vladine udruge Bird Life International iz Velike Britanije itd.

Beljsko lovište je jedno od najvrijednijih lovišta u Europi. U svojoj poduljoj povijesti (290 godina) imalo je uvijek poseban status i tretman. Bilo je to oduvijek lovište pod patronatom države, prijestolonasljednika, predsjednika, – što je s gledišta zaštite prirode bilo vrlo pozitivno. Da je u kojem slučaju bilo drukčije, vjerojatno danas ne bi bilo lovišta, Parka prirode i Zoorezervata, a ni postojećeg biljnog i životinjskog raznoličja i bogatstva vrsti i jedinki koje ovdje žive. Bitka za ovaj prostor traje stoljećima. Teško je danas ustanoviti tko ga je poimence štutio, tko je u kojem trenutku prošlosti imao hrabrosti reći NE nekom provedbenom projektu melioracije, gradnji nepotrebna kanala ili nasipa, ceste, tvornice, tko je zaštitio pojedinu šumu od preobražaja u poljodjelsku oranice, tko se sve borio za integritet lovišta i divljači! Da nije bilo tih velikih neimenovanih lovaca, ljubitelja prirode iz cijeloga ritsko-močvarnoga krajolika rijeke Dunava i Drave, ostalo bi malo ili gotovo ništa. Sudbina Beljskoga lovišta, Kopačkoga rita bila bi istovjetna sudbini poznatoga Kolodvarškoga rita u blizini Osijeka. Prisjetimo se, nakon što je prokopan bobotski (i drugi kanali) isušila se bara Palača u kojoj se nalazila jedna od najvećih naseobina čaplji u Austro-Ugarskoj Monarhiji, kojoj su se divili prije 120 i više godina, prof. A. Mojsisovics, grof Kalbermatten i drugi ondašnji ornitolozi, putopisci, lovci. Danas od Kolodvarškoga rita ni traga, samo monotone oranice, repišta, polja kukuruza.

Slika 2. Princeza Isabella Croy-Dülmen Habsburg, supruga vlasnika lovišta "Belje", nadvojvode Fridricha s odstreljenim jelenom u predjelu Tikveš

Umjesto bijelih žličarki, velikih bijelih čaplji i jata divljih gusaka i pataka, kruže vrane, gačci, čavke, tu i tamo pokoja bijela roda i nezaobilazna jata čvoraka i vrabaca.

Lovište "Belje" bilo je do smrti (1735) nadvojvode i princa Eugena Savojskoga pa do završetka I. svjetskoga rata, u vlasništvu brojnih članova kraljevske obitelji Habsburg. Nakon završetka rata 1916. godine i međudržavnog razgraničenja u Versaillesu (Francuska), veći dio južne Baranje, gdje se nalazi i lovište, postaje imovinom novoosnovane Države Srba-Hrvata-Slovenaca (SHS) kasnije Kraljevine Jugoslavije. Dekretom Ministarstva financija 1920. godine proglašuje se i zvanično državnim lovištem u sastavu Državnoga dobra "Belje". Samo nakratko od 1941. god. pa do 1944. god. lovištem je upravljao princ Albrecht Habsburg (1897-1955) koji se tijekom rata sporio s Mađarskom o pravu vlasništva nad posjedom. Budući da je Mađarska bila članica sila osovine Njemačke, Italije i Japana, nakon završetka II. svjetskog rata gubi južni dio Baranje. Lovište je nakon rata 1945. godine odlukom Privremene Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije stavljeno pod nadzor Direkcije šuma u Somboru, da bi ubrzo drugom odlukom Ministarstva privrede (2. 11. 1945.) bilo vraćeno "Belju". Sedam godina kasnije dekretom Vlade FNR Jugoslavije iz sastava D. d. "Belja", izdvajaju se lovne i šumske površine i daju na korišćenje Upravi saveznih lovišta sa sjedištem u Beogradu, kojima će do 1954. godine upravljati osnovano Lovno-šumsko gazdinstvo "Jelen". Javno poduzeće "Hrvatske šume" preuzelo je lovište 1. I. 1991. godine na temelju Zakona o šumama (NN 41/90, čl. 108, st. 2) te je tako i ovaj dio Baranje došao (de jure) pod okrilje Republike Hrvatske.

Uz ovaj kratki povijesni sažetak vrijedno je spomenuti da su na području lovišta "Belje" boravili, odnosno lovili (u razdoblju 1880-1918. god.) Franjo Josip I. Austro-Ugarski car, Rudolf von Oesterreich, prijestolo-

Slika 3. Nekoliko jelena u Šumskom reviru Menteš, Lovište "Belje", 1989. godine

nasljednik i ornitolog, Franjo Ferdinand, austrijski nadvojvoda, Wilim I. Hohenzollern pruski car, Brehm Edmund Alfred, poznati zoolog, (od 1919-1941) Aleksandar Karađorđević I. kralj SHS-a, Pavle Karađorđević, namjesnik u Kraljevini Jugoslaviji, Ciano Galeazzo ministar vanjskih poslova Italije, (od 1942-1944) spomenuti Albrecht Habsburg, osporavani nasljednik imanja "Belje", princ i osnivač Mađarskog prirodoslovnog muzeja u Bilju i biološke stanice "Albertine", Szechenyi Zsigmond, putopisac i poznati lovni stručnjak, (od 1945-1990) Josip Broz političar, predsjednik Socijalističke Republike Jugoslavije, Ružička Lavoslav, kemičar, nobelovac, Ceausescu Nikolai, političar, predsjednik Republike Rumunjske, Kadar Janos, političar, predsjednik Republike Mađarske, Nikita Hruščov Sergejević, političar, predsjednik Saveza socijalističkih republika Rusije (SSSR-a), Leonid Brežnjev Ilić, političar, predsjednik SSSR-a, Honecher Erich, političar, predsjednik (DDR-a) Deutsche Demokratische Republike, Pahlavi Abdoreza, Iranski princ brat Reze Pahlavija, bivšeg Iranskog Šaha, Gustav Krklec, hrvatski književnik i pjesnik, Bernhard Grzimek, njemački zoolog, poznati suvremeni zaštitar prirode, suosnivač mnogih nacionalnih parkova i rezervata prirode u Africi (Serengeti itd), Yves Jaques Cousteau, istraživač, snimatelj znanstveno-popularnih filmova, pisac i utemeljitelj brojnih udruga zaštite prirode i istraživačkih centara i drugi.

Prema tome, imajući u vidu povijesni, ekološki, kulturološki, prirodno-znanstveni i ekonomski aspekt ovoga područja nadamo se da će Republika Hrvatska imati razumijevanja za očuvanje jedinstva Lovišta, njegovih zaštićenih objekata prirode i njegovog osebujnoga životinjskoga svijeta.

S ovim saznanjima nisu izgleda dovoljno i detaljno upoznati (poneki) obnašatelji odgovornih dužnosti u županijskim i općinskim poglavarstvima. Neslužbeno nude se neprihvatljive ideje. Između ostalog neki već

prenamjenjuju Zoorezervat i Park prirode u nacionalni park, podržavajući indirektno baranjske Srbe koji su to preimenovanje objavili početkom 1994. godine uz "bлагослов" propalog političara fantomske SAO Krajine Mile Martića, kako bi se tobože zbog samog naziva dobila velika financijska pomoć svjetskih fondacija koje potpomažu zaštićene objekte prirode. Drugi su radikalniji i nude lovište, odnosno njegove dijelove najzaslužnijim osobama političkog života Županije; neki su mišljenja da već sada podijeli u dva veća lovišta od

Slika 4. Krdo divljih svinja, šuma kod dvorca u Tikvešu, 1989. godina

kojih bi jedno pripalo Općini Bilje, a drugo Općini Bijeli Manastir, itd.

Prema Programu razvoja Baranje i drugim neslužbenim analizama, vrijednost (godišnje) iskoristivosti šume iznosi 4,3 milijuna DEM-a. Od lova se prije rata prihodovalo 1,5 mil. DEM-a. Može se već sada pretpostaviti da se Hrvatska neće htjeti odreći toga prihoda preimenovanjem Kopačkog rita u nacionalni park ili neki drugi oblik zaštite, kojim bi se anulirali prihodi od šume, divljači i drugih izvora. U slučaju da se to ipak dogodi, umjesto prihoda morat će predvidjeti dodatnu stavku rashoda u državnom proračunu za održavanje nacionalnog parka, javne ustanove i njenih službenika. U svakom slučaju pravi je trenutak da se o Lovištu javno progovori, da se o njemu očituju najviši državni predstavnici i organi, počevši od Ministarstva poljodjelstva i šumarstva pa do Ureda predsjednika Republike, kako ne bi ostali zatečeni nekim lokalnim inicijativama i aktivnostima u trenutku uspostave hrvatske vlasti u Baranji, kojima bi se moglo dovesti u pitanje kontinuitet lovstva, lovišta, zaštite prirode, znanstveno-istraživačkih radova i drugih korisnih aktivnosti započelih još u prošlom stoljeću. Bila bi neoprostiva šteta ugroziti Lovište i njegove zaštićene dijelove prirode, odnosno da se za njegovu propast imenuju Hrvati.